

Geloofsopbouw als weg voor kerkopbouw

Over de methode 'Leven uit de Bron'

Henk de Roest

Het project *Leven uit de Bron*¹ is in eerste aanleg reeds in 1993 ontworpen. Bedenker van het project was Marius Noorloos, in die tijd werkzaam als toeruster voor missionaire gemeenteopbouw in de Gereformeerde Kerken van Gelderland. De eerste cursus, bestaande uit een zestal dagdelen, werd gevolgd door een kerkenraad in Zaltbommel, waar als gevolg van een ernstig conflict en een aantal afgehaakte kerkenraadsleden grote problemen waren ontstaan. In zijn rol als adviseur stelde Noorloos voor om tot gezamenlijke concentratie te komen op wat hij, in navolging van Hendriks e.a., beschouwt als de driedimensionale kern van het gemeente-zijn: betrokkenheid op Christus, betrokkenheid bij elkaar en betrokkenheid bij de samenleving. In plaats van arbeid aan het conflict zelf, wat ook mogelijk was geweest, werd een gezamenlijke keuze gemaakt om een nieuwe ruimte te creëren voor gesprek, bezinning en diepgaande reflectie op het hart van geloof en kerk-zijn. Dat gebeurde om de omgang met Christus, de omgang met elkaar en de relatie met de samenleving opnieuw te Ieren onderhouden door middel van een aantal concrete ontmoetingen. De aanpak werkte. De kou raakte uit de lucht en er werd weer moed gevat. Het opgestarte proces werd uitgebouwd in een groot aantal groothuisbezoekavonden. Zoals blijkt uit een verklaring die de kerkenraad een jaar later opstelde, was het project *Leven uit de bron* voor hen een *katalysator* geworden, waardoor de verbondenheid krachtig was gestimuleerd.

In de jaren na 1994 werd het project, via talrijke stencils door Noorloos verder uitgebouwd en het heeft intussen in boekvorm zijn weg gevonden naar tientallen kerkenraden, vooral binnen de protestantse kerken. Het wordt bovendien gebruikt in een aantal zogenoemde 'brongroepen'. Gaandeweg zijn er vijf drukken verschenen van het in 1999 uitgegeven cursusboek, waarbij de auteur telkens correcties en aanvullingen aanbracht op grond van praktijkervaringen.

Noorloos heeft een duidelijke missie. Enige zendingsdrang is hem niet vreemd. Hij wil zoveel mogelijk kerkenraden, groepen en voorgangers vertrouwd maken met dit project. Het is zijn overtuiging dat alleen geloofsopbouw, omschreven als 'persoonlijk leven uit de Bron', de basis kan vormen voor kerkopbouwen bovendien, dat allereerst de leiding van een geloofsgemeenschap met geloofsopbouw, met de ontwikkeling van een gezamenlijke beleefde en gedeelde spiritualiteit, een begin moet maken. Met Kor Schippers benadrukt de auteur dat het essentieel is om (opnieuw) contact te krijgen met de spirituele bronnen van het gemeente-zijn. In zijn optiek is de cursus in eerste instantie bestemd voor kerkenraden, omdat zij een sleutelpositie innemen om gemeenten bij hun kern te bepalen. Een vooronderstelling van het project is ook dat de voorganger een centrale rol speelt. Noorloos hoopt echter ook dat zogenoemde *brongroepen* zullen ontstaan en de praktijk heeft deze verwachting bevestigd. In tientallen werkgroepen, evenals de afgelopen twee jaar in vele zogenoemde *gemeentegroegroepen*, wordt inmiddels met de methode *Leven uit de Bron* gewerkt. In dit artikel geven we een beschrijving van de oorsprong van het project. Vervolgens bespreken we de verschillende aan deze methode te stellen vragen.

Ontstaan van het project

Het project *Leven uit de Bron* werkte aanvankelijk als remedie in een malaise. In een crisis die was teweeggebracht door een conflict, bleek de ontredde kerkenraad uitgangspunt te kunnen zijn voor nieuwe ontmoetingen met Christus en elkaar. De gemeente dreigde uit elkaar te vallen. Noorloos' interventie was gebaseerd op zijn waarneming dat er gewerkt moest worden aan een nieuw, gemeenschappelijk, fundament. 'Ik zag een gezamenlijke bezinning en oefening op basis van de drievoudige kern van de kerk als enige kans om uit de impasse te komen.' (33) De term cursus werd hierbij bewust gebruikt om het project van elke zweem van vrijblijvendheid te ontdoen. In zes dagdelen ging de kerkenraad met de cursus aan de slag. Het doel werd omschreven als het met hart en ziel bezig zijn met de kern van de kerk. Nadruk werd gelegd op ervarend Ieren, op het vertellen van verhalen over het persoonlijke leven, op luisteroefeningen en dialoog. De Bijbel werd vooral meditatief gebruikt,

waarbij de aandacht werd gericht op de ervaringen en gevoelens die door het lezen en beluisteren van de teksten werden opgeroepen. Discussie over meningen of standpunten werd vermeden. Achterliggende gedachte was dat het groeien als geloofs en gebedsgemeenschap de saamhorigheid en dus ook de samenwerking tussen de deelnemers zou versterken. Het zou helpen om (opnieuw) een werkgemeenschap te vormen. Bovendien zou het project kunnen bijdragen aan een constructievere omgang met verschillen en geschillen, zodat spanningen sneller zouden kunnen afnemen.

Volgens de latere evaluatie door de kerkenraad sloeg de cursus aan. Vacatures bleken gemakkelijker vervuld te kunnen worden en aanvullende trainingen werden mogelijk gemaakt, teneinde kerkenraadsleden in staat te stellen om zelf leiding te geven aan avonden met gemeenteleden, met dezelfde benadering van bijbelteksten en deelnemers als tijdens de cursus. Geloofsgesprekken bleken gemeentebreed georganiseerd te kunnen worden.

In de jaren na 1993 werd Noorloos regelmatig door kerkenraden gevraagd om bij te springen in situaties waarin gezocht werd naar mogelijkheden om weer vertrouwen te krijgen na een periode van verslechterende verhoudingen. Noorloos reikte aan dat de kerkenraad zelf geloofsgemeenschap is. Hij probeerde kerkenraadsleden te laten werken aan de voorwaarden om open naar elkaar te worden op het affectieve niveau. Tegelijkertijd namen kerkenraden initiatief tot bijeenkomsten waar wederzijds geleden pijn kon worden uitgesproken. Andere kerkenraden die later een keuze maakten om met de cursus *Leven uit de Bron* aan de slag te gaan, waren minder door een crisis getekend. Niettemin was er ook in deze kerkenraden telkens een besef van een discrepantie tussen een gewenste situatie en de feitelijke situatie, evenals een *sense of urgency*, een gevoel dat het de hoogste tijd was om te proberen tot verandering te komen.

Zo constateerden een aantal hervormde en gereformeerde wijkkerkenraden in *Battem* dat zij elkaar volstrekt niet kenden en dat ieder zijn eigen gang ging,² Er werd niet met elkaar gecommuniceerd. De predikanten besloten een begin te maken met een ontmoetingsprogramma aan de hand van Noorloos' cursusboek. Hun positieve bevindingen vormden het begin van een verbreding naar alle kerkenraden. Er geschiedde 'een wonder'.³ Uitgaande van een uitwisseling rond de tekst 'Aanvaardt elkaar ter ere van God, zoals Christus ons heeft aanvaard' groeide er in enkele avonden een nieuwe verbondenheid, gepaard gaande met een verlangen om de verschillen verder te verkennen. Ook kwam de wens op om gemeenteleden bij het proces te betrekken.

In *Duiven* leefden in de Federatieraad gevoelens van onmacht en moedeloosheid, bij de zoveelste opstelling van een groot aantal beleidsvoornemens.⁴ Er waren steeds minder actieve leden om 'de kar te trekken'. Plannen voor nieuwe acties leidden tot verzuchtingen. Mensen waren opgelucht wanneer ze de raad mochten verlaten. Om hierin verandering mogelijk te maken, besloot de raad om taal te geven aan de moedeloosheid en, omgekeerd, elkaar te vragen naar ieders motivatie om mee te doen in de leiding van de gemeente. Vervolgens werd gezocht naar externe begeleiding voor een proces van verdieping, om terug te keren naar de kern van het gemeente-zijn. De cursus *Leven uit de Bron* werd toegesneden op een 24-uurs bijeenkomst in een klooster en de ontdekkingen die daarbij werden gedaan, leidden tot een nieuwe inspiratie. Een nieuwe ervaring van: ja, daarvoor doe ik kerkenwerk. Ook werd gekozen voor een vuistregel, dat de raad voortaan alleen die activiteiten zou begeleiden, die door de gemeente worden gedragen en waar tenminste één van de raadsleden tijd, energie en enthousiasme voor kan opbrengen.

Het zoeken naar een nieuwe, betere manier van communiceren lijkt voor veel kerkenraden aanleiding te zijn om met *Leven uit de Bron* te beginnen.⁵ Evenals de wens om de betrokkenheid te versterken. Het gevoel te zeer bezig te zijn met praktische zaken is sterk zijn aanwezig. Omgekeerd ondervinden veel kerkenraadsleden, dat de ontwikkeling van de eigen spiritualiteit ten tijde van het kerkenraadslidmaatschap te kort komt. Er is volgens verschillende onderzoeken⁶ feitelijk te weinig tijd en gelegenheid voor gesprek over elkaars diepere overtuigingen, terwijl dit wel wenselijk wordt geacht. De 'wens-score' is zeer hoog in het antwoord op de vraag of er voldoende tijd en aandacht wordt geschonken aan bezinning op de vraag of de gemeente in de diepere zin van het woord 'gemeente van Christus' is. Op dit punt bestaat tot kort geleden grote ontevredenheid.⁷ Een korte tekstlezing of een gebed voor een vergadering voldoet niet. In deze situatie ontstaat de behoefte om samen terug te gaan naar de bronnen van het gemeente-zijn.

Opzet van de methode

In het cursusboek wordt voor de opzet van de methode melding gemaakt van vijf dagdelen, plus een evaluatie na een half jaar.

Eerst vindt een dagdeel informatie en kennismaking plaats, waarin de methode met de woorden 'ontmoeting', 'bezinning' en 'oefening' wordt toegelicht en waarin afspraken worden gemaakt over het schriftelijk te maken huiswerk voor de volgende bijeenkomst.

In het tweede dagdeel ('z'lf leven uit de Bron ') wordt het eerste thema ingevuld: 'Gemeente-zijn houdt in betrokkenheid bij of hart voor de Heer.' Er wordt geluisterd naar woorden van Jezus (Joh. 7: 37-39, over stromen van levend water), met een daaraan gekoppelde vraag naar ieders persoonlijke reactie op de tekst. Na een uitwisseling van wat de deelnemers op dat moment in hun leven bezighoudt, wordt aandacht geschonken aan thuis uitgewerkte antwoorden op vragen als: Wat bemoeilijkt uw betrokkenheid bij de Heer? Hoe geeft u aan de omgang met de Heer vorm en inhoud? Hoe gebruikt u de Bijbel? En: wat betekent de gezamenlijke viering (eredienst) voor deze betrokkenheid? Opnieuw worden afspraken gemaakt over het huiswerk voor de volgende keer.

In het derde dagdeel ('sámen leven uit de Bron') staat het tweede thema centraal: 'Gemeente-zijn houdt in betrokkenheid bij of hart voor elkaar als zijn volgelingen '. Gelezen wordt het gedeelte uit Handelingen 2 over de eerste gemeente, met korte reacties. Daarna vindt evenals de eerste bijeenkomst een uitwisseling plaats van ieders 'wel en wee'. Nu worden eerst een aantal zogenoemde concrete bouwstenen uit één van de bijlagen bij het boek aangeboden om de betrokkenheid bij of het hart voor de Heer te vergroten. De vraag wordt gesteld om een keuze te maken. Bouwstenen waaruit gekozen kan worden zijn bijvoorbeeld: regelmatig op meditatieve wijze aandacht besteden aan de omgang met God, als groep elke bijeenkomst beginnen met bijbellezing en bezinning of elke bijeenkomst besluiten met voldoende tijd voor samen danken en bidden. Ook wordt er een bouwsteen uitgezocht uit andere voorbeelden. Punten worden toegekend en de groep brengt een rangorde aan. Deze rangorde vormt het begin van een later op te stellen werkplan. Dan worden de vragen bekeken die het huiswerk vormden voor deze bijeenkomst: Wat betekent de kerk voor uw christen-zijn? Hoe reageert u op de uitspraak: om te geloven heb ik de kerk niet nodig' en: Hoe gaat u om met onderlinge verschillen en geschillen in de gemeente? Met afspraken over het huiswerk eindigt ook deze bijeenkomst.

De vierde samenkomst ('ánderen laten leven uit de Bron') is gericht op het derde thema: 'Gemeente-zijn houdt in betrokkenheid bij het werk van de Heer in en voor de wereld'. Dit dagdeel begint met een meditatieve lezing uit het Matteüsevangelie ('gij zijt het licht der wereld), waarbij wordt gevraagd wat deze woorden oproepen en of ze invloed uitoefenen op het gedrag. In een gebed van meerdere minuten is er ruimte om het eigen antwoord op deze tekst 'de Heer in te fluisteren.' Na een gesprek over de persoonlijke situatie wordt gevraagd hoe te bouwen aan betrokkenheid bij elkaar, waarbij er opnieuw een reeks bouwstenen wordt aangereikt, bijvoorbeeld 'regelmatig aandacht schenken aan medechristenen' en 'als groep ruimte maken voor onderlinge ontmoetingen'. Ook de overige bouwstenen (bijvoorbeeld 'met wisselende groepen gemeenteleden kerkdiensten voorbereiden', 'huiskamerkringen voor jongeren organiseren') worden genummerd en er wordt een prioriteitenlijst opgesteld ten behoeve van het werkplan. Vervolgens worden de antwoorden op de vragen, horend bij het derde thema, besproken: Waaruit bestaat volgens u in het evangelie het werk van de Heer in/voor de wereld? Welke maatschappelijke knelpunten neemt u in uw omgeving waar?

Hoe gaat u om met andersgelovigen en ongelovigen? en: Wat kunt u Ieren van de gemeenschappen van Sint Egidius of Taizé? Het huiswerk voor het vijfde dagdeel houdt voor een kerkenraad in, dat moet worden nagedacht over een te nemen besluit dat de drievoudige kern 'een centrale plaats krijgt in het kerkelijke leven en beleid'. Ook moet antwoord worden gegeven op de vraag of er een sociale kaart moet worden gemaakt, of er gewerkt moet worden aan de ontwikkeling van jeugddiaconaat, van gastvrije kerkdiensten, een oriëntatiecursus over het christelijk geloof of dat er voorrang gegeven moet worden aan andere bouwstenen, waarmee gestalte kan worden gegeven aan de betrokkenheid bij de wereld.

In het vijfde dagdeel worden, na een persoonlijke schriftlezing van 1 Korintiërs 13 (over de liefde) en Galaten 5: 22 (over de vrucht van de Geest) en uitwisseling van persoonlijke ervaringen de bouwstenenlijstjes besproken. Ook hier komt een rangorde tot stand. Vastgesteld wordt dat er met de eerste steen van elk van de drie prioriteitenlijstjes gebouwd gaat worden. Er wordt bovendien toegewerkt naar een principebesluit over de drievoudige kern en het werkplan. Met een evaluatie wordt deze samenkomst besloten.

Wanneer de kerkenraad de methode volgt, komt nu de gemeente in beeld. Nadat het principebesluit is genomen, is het tijd om de gemeenteleden op de hoogte te brengen, teneinde over een eventueel te

formuleren *mission statement* en over het werkplan een gezamenlijk besluit te kunnen nemen. Indien er positief wordt gereageerd, worden de bouwstenen vanaf dat moment een vast punt op de agenda van de kerkenraadsvergadering. Bezien wordt eveneens of de cursus doorgegeven kan worden, door kerkdiensten te organiseren, gemeentesamenkomsten mogelijk te maken en door artikelen te schrijven in het kerkblad. Elke groep in de gemeente dient, stelt Noorloos, te leren om vanuit de drie dimensies van het gemeente-zijn te functioneren.

Na een half jaar wordt beschouwd hoe de cursus heeft gewerkt, in de kerkenraad, in de groepen binnen de gemeente en in de gemeente als geheel. Is er groei in betrokkenheid te constateren? Wat is er met de bouwstenen gedaan? Hoe kan de cursus verder worden toegepast? Ook deze bijeenkomst begint met persoonlijke bijbellezing en met het delen van datgene wat ieder op dat moment bezighoudt.

Benadrukt wordt dat het in het geheel van deze opzet van vijf á zes dagdelen om een 'raamwerk' gaat. Kerkenraden en gemeenten zijn vrij om er creatief mee om te gaan. Noorloos ziet de methode ook als niet meer dan een aanzet om op een andere manier te gaan communiceren.

Theologische vooronderstellingen van de methode

Er is Noorloos veel aan gelegen om de drievoudige kern van de gemeente in alle formuleringen met overtuiging christocentrisch in te vullen. De drieslag, die door Jan Hendriks in navolging van Zulehner en anderen, wordt gehanteerd om het hart van een christelijke geloofsgemeenschap te typeren, kent volgens Noorloos een onheldere samenhang en kan vaagheid in de hand werken. Volgens Noorloos' weergave van Hendriks gaat het de laatste om 'omgang met God, gemeenschap met elkaar en dienst aan de wereld' en, aldus Noorloos, dit kan ertoe leiden dat reeds een gezellig samenzijn als gemeenschap wordt beschouwd en dat het opzetten van acties gezien wordt als een adequate interpretatie van de dienst aan de wereld. Hij heeft voorkeur voor een directe koppeling aan Christus, als *kyrios*, als Heer van de kerk. De gemeente ziet hij als een gemeenschap, die wordt bepaald door:

- betrokkenheid bij of hart voor de Heer;
- betrokkenheid bij of hart voor elkaar als zijn volgelingen;
- betrokkenheid bij of hart voor zijn werk in en voor de wereld.

Kortweg, het gaat in de gemeente of kerk volgens Noorloos om 'de Heer vinden, volgen en vertegenwoordigen.' (LB, 17). Zo geformuleerd scherpt volgens hem de drieslag ook de aandacht voor de doorwerking van de ene dimensie op de andere. Wordt de verbondenheid met Christus verwaarloosd, dan heeft dit gevolgen voor de onderlinge gemeenschap en voor de dienst aan de wereld. Ontstaan er echter onderling conflicten, dan komt de omgang met Christus in het geding en stagneert ook de uitvoering van zijn werk in en voor de wereld. Vindt veronachtzaming plaats van de betrokkenheid op de omgeving, dan kan de gemeenschap een gesloten club worden en wordt ook de oefening van de omgang met Christus een 'onderonsje'.

De vraag is intussen wel, of Noorloos' bezwaar tegen Hendriks' verwoording van de trits grond vindt in diens formuleringen. Vooral Hendriks heeft erop gewezen, dat de kern van de gemeente 'één is en ondeelbaar.'⁸ Een gemeente die de relatie met God niet langer onderhoudt en daar vormen voor zoekt, 'wordt geestelijk gedraineerd en raakt haar energie kwijt'. Een gemeente, die haar missionaire roeping veronachtzaamt is 'als een spannende roman waaraan het laatste hoofdstuk ontbreekt: een verhaal dat op niets uitloopt.' Geen van de dimensies mag geïsoleerd worden van de andere. Het initiatief ligt echter, ook voor Hendriks, bij Christus. Het gaat volgens hem bij de kern van de gemeente om de 'zaken van de Heer'. Tegelijkertijd acht hij het echter essentieel dat de concretisering van de 'verborgen omgang met God', van de 'gemeenschap met elkaar' en van de 'dienst aan mens en samenleving' opgevat wordt als een taak van de gemeente zelf.⁹ Hoe zij de relatie tot God gestalte geeft, in welke verhouding zij zich zelf plaatst ten opzichte van Christus, hoe haar visie luidt op de verhouding tot de samenleving, het is voor Hendriks de verantwoordelijkheid van iedere afzonderlijke gemeente om op deze vragen antwoord te geven. Noorloos gaat op dit punt duidelijk een stap verder. Het gaat hem om 'leven en elkaar liefhebben in de Geest van Christus' (26,32), om mensen die zich 'laten betrekken bij de Heer' (25), om 'hartelijke betrokkenheid' en om het hebben van een relatie met Christus 'van hart tot hart.'

Op de achtergrond speelt ook een wat meer omlinjnde soteriologie een rol. Het in verbinding blijven met Christus heeft heilsbetekenis. Het eerste gedeelte van het *mission statement*, dat volgens Noorloos als een stemvork 'de toon aangeeft voor alle gemeenteleden' (86) en aanzet moet zijn voor verdere

bezinning en nadere definitieve vaststelling, luidt: 'In het licht van Gods grote liefde willen we als volgelingen van Jezus Christus, de voor het redden van mensen gekruisigde en opgestane Heer, onder leiding van de Heilige Geest leren God lief te hebben met heel ons leven en onze naaste als onszelf.' (89) Nadere analyse van de methode leert dat het gaat om een 'inclusieve christologie'. Wanneer mensen de weg van Christus gaan, zijn zij op weg naar God. Het gaat om het bewegen in het krachtenveld van de Geest, door de verbinding met Christus: 'Zonder Jezus als unieke transformator is er geen goede stroomvoorziening of inspiratie van God voor mensen mogelijk.' (123)

Verhouding individu en gemeenschap

De methode gaat uit van de aanname, dat met name degenen die de leiding van een gemeente vormen, door een persoonlijke verdieping van hun spiritualiteit en door een bewuste keuze in prioriteiten ('bouwstenen') invloed kunnen uitoefenen op een verbetering van de communicatie in de gemeente als geheel. Kerkenraadsleden, maar vooral pastores spelen een centrale rol bij het bepalen van de koers van een gemeente.¹⁰ Dan is het voor een gemeente levensnoodzakelijk, dat vooral zij op God gericht is en zich aan Christus toevertrouwt en zich aan Hem toewijdt. Daarvoor is oefening nodig, waardoor de attitude wordt gevormd. Vaardigheden en kennis zijn belangrijk, maar het komt allereerst aan op het 'geestelijk leven'. Noorloos citeert Nouwen: 'Vóór er van enige beroepsdeskundigheid sprake kan zijn, hebben we een spiritualiteit nodig, een manier van leven in de geest waardoor al wat we zijn en al wat we doen aan Iemand herinnert.'¹¹ De vijf á zes dagdelen van de methode zijn dan ook niet meer dan een aanzet om met deze oefening een begin te maken, en wel in gezamenlijk verband. Voortgezette persoonlijke geloofsontwikkeling is vervolgens één van de vier basis-bouwstenen, die het fundament vormen voor gemeenteopbouw. De gedachte is dus, dat individuele leden -en dan met name de leidinggevende leden -door het (opnieuw) Ieren onderhouden van een persoonlijke omgang met Christus en met elkaar, samen het ferment zullen vormen van vernieuwing van de geloofsgemeenschap. Er wordt, zo hoopt Noorloos, door de cursus een proces in gang gezet. Eerst doen de kerkenraad en de voorganger de hele cursus, dan volgt een serie afzonderlijke groeps- of groothuisbezoeken, waarvoor het cursusboek in een bijlage een invulling biedt. Eventueel wordt de cursus ook gevolgd door een 'brongroep' en wordt na de evaluatiebijeenkomsten en de besluiten van de kerkenraad en het gemeenteberaad een 'stuurgroep' ingesteld, die bewaakt dat de gekozen bouwstenen in de toekomst ook daadwerkelijk zullen worden gebruikt. Vooral dit laatste onderdeel van de methode brengt met zich mee, dat de gemeenschap als geheel iets van de gevolgde methode kan gaan merken. Werken aan persoonlijke opbouwen collectieve opbouw gaat gelijk op.

Schrift en traditie

Terwijl de Schrift in deze methode telkens de opmaat vormt voor de bijeenkomsten en een persoonlijke omgang met de teksten sterk wordt gestimuleerd, ontbreekt de traditie van de kerk vrijwel geheel. Op een enkele plaats staat een uitspraak, maar daar blijft het bij. In de bijlagen vinden we bijvoorbeeld vermeld dat Luther de gemeente leerde mediteren met behulp van vier trefwoorden: bedenken, bedanken, belijden en bidden. En we treffen bij de opzet van een dagdeel de uitspraak van Bonhoeffer aan: ons christen-zijn zal in deze tijd slechts bestaan uit twee elementen: bidden en onder mensen het goede doen. Eén bijlage is in zijn geheel gewijd aan beschrijvingen van de Sint Egidiusgemeenschap in Rome en van de gemeenschap van Taizé.

De schatkamer van de traditie wordt, met uitzondering van een enkel citaat, in deze methode verder niet geopend. De blik wordt gericht op hetgeen achter de traditie ligt: de Schrift als 'brongebied'. De aandacht wordt daarbij vooral bepaald bij de persoonlijke respons op de tekst, zonder dat exegetische inzichten en de *Wirkungsgeschichte* van de tekst worden ingebracht. Ook de dogmatiek, als systematische reflectie op de inhoud van de bronnen, komt niet in beeld.

Beeld van de samenleving

Volgens Noorloos zijn de weerstanden tegen het werken aan betrokkenheid bij de samenleving in de gemeente groot. Er is sprake van missionaire verlegenheid en 'velen zitten buiten de kerk meestal ook niet op de Heer te wachten' (27). Noorloos citeert Okke Jager, die drie blokkades noemde voor de vertolking van het evangelie: onverschilligheid, onvoorstelbaarheid en onverstaanbaarheid. Hij suggereert in één van de bouwstenen dan ook om eerst een goed beeld te krijgen van datgene wat in de samenleving speelt. Het gaat erom te bepalen hoe de kerkelijke gemeente de samenleving van dienst kan zijn en om haar missionaire inbreng te laten aansluiten bij de omgeving van de kerk. Hij pleit voor een missionaire werkgroep, waaraan ook de diaconie deelneemt. Een diaconale en een missionaire oriëntatie

van de gemeente lopen in deze methode door elkaar. Gesproken wordt over het opsporen van 'sociale en maatschappelijke knelpunten', maar ook over de 'omgang met ongelovigen en/of andersgelovigen'. *Diaconia* en *martyria*, dienst en getuigenis worden gezien als twee kanten van dezelfde zaak: betrokkenheid bij de wereld. Het gaat om de bevrijding van de mens, uit de ellende die teweeg wordt gebracht door 'verrijking, verarming, verslaving, vernieling, vervuiling, vervreemding, vereenzaming en verzieking' (22) en het gaat om het 'winnen van mensen voor Christus' (22). De samenleving wordt hier met een verwijzing naar Mt. 13 gezien als 'de akker', waarop de gemeente zich krachtens haar roeping dient te begeven. Zij wordt geacht in daad en woord Christus te vertegenwoordigen bij 'de anderen'.

De beweging gaat in deze methode dus van binnen uit, vanuit de binnenkamer, naar het huis van de gemeente, naar de wereld. Maatschappelijke groepen, bijvoorbeeld mensen zonder werk, gescheiden mensen, familie van chronisch zieken, alleengaanden en vertegenwoordigers van bedreigde beroepen (bijvoorbeeld agrariërs) worden beschreven als 'doelgroepen' (109). In de bijlage die het opschrift draagt 'bruggen bouwen naar de buitenwereld' wordt gezegd dat het doel is mensen laten merken 'dat we hart voor hen hebben en hen daarom graag iets van God laten ontdekken' (119). Doel is eveneens 'mensen te verwelkomen in de kerk.' Contacten kunnen gelegd worden door 'kansen' waar te nemen. Vooronderstelling is dat de gemeente zich met Christus tot hen richt die zonder Christus zijn.

Ten slotte

Het werken met deze methode vraagt van de deelnemers en de begeleiding de nodige creativiteit. Een eerste vereiste is om er met een grote vrijheid mee om te gaan en een keuze te maken uit de onderdelen, passend bij de bedoeling van de methode. Zoals de cursus er nu ligt, zijn de dagdelen te vol, moet er teveel in een dagdeel gebeuren en ontbreekt de tijd voor bezinning. Hetgeen bevreedt, wanneer we weten dat het nu juist om die bezinning te doen is. Zo werkt het echter benauwend. Wordt de tijd echter ruimschoots genomen, dan ontstaat de rust die nodig is om de diverse stappen goed tot hun recht te laten komen.

De methode *Leven uit de Bron* blijkt goed geëvalueerd te worden en vruchtbaar te zijn om terug te keren tot de driedimensionale kern van het gemeente-zijn. De dagdelen zijn een investering

die loont. Vooral dankzij de bouwstenen, die de contouren van het werkplan markeren, wordt gehoopt dat de cursus gemeenschapsbreed doorwerkt. Na een half jaar, maar ook na langere tijd, kan -door op de afzonderlijke bouwstenen te letten bepaald worden wat het effect van de methode is geweest en of het ook geleid heeft tot een andere manier van gemeente-zijn: dichter bij haar bronnen, hechter in onderlinge verbondenheid en sterker betrokken op de samenleving.

Vragen zijn te stellen bij de 'implementering': het moment waarop de kerkenraad haar bevindingen voorlegt aan de gemeente. Hier ligt een kwetsbare overgang.

Ook zijn vragen te stellen bij de christocentrische concentratie. Moet hier niet, met Hendriks, meer worden overgelaten aan de eigen verantwoordelijkheid van de gemeente zelf? Is de concretisering van de 'verborgen omgang met God', ook in theologische zin (!) niet haar eigen zaak? Het gaat dan om een gesprek waarbij ook de antwoorden uit de traditie er toe doen. Evenals de concretisering, zoals die te vinden zijn in andere denominationele verbanden.

Ten slotte valt op dat de christocentrische concentratie een ecclesiocentrische concentratie lijkt te bevorderen. Het gaat om 'God-in-Christus', en om de 'gemeente-met-Christus', die zich tot een 'wereld-zonder-Christus' richt. Er wordt gehoopt dat de gemeente bruggen kan bouwen, waarover mensen naar God 'over de brug kunnen komen'. Hoezeer ik dat verlangen ook deel, het geeft ruimte om te beseffen dat God ook door 'de anderen' bruggen bouwt en zich soms als 'onvermoede Derde' door een ander te kennen geeft.

Noten

1. Noorloos, M. (20035). *Leven uit de Bron. Via geloofsopbouw naar gemeenteopbouw*. Kampen.
2. Verslag van ds. 1. Wolswinkel, in: *Periodiek RDC Gelderland, jrg. 5*, december 2003. Andere verslagen (van Apeldoorn-Zuid, Harderwijk en Borculo) in: M. Noorloos (20035), *Leven uit de Bron*, 75-84.
3. 'Het was voor mij verrassend dat veel ambtsdragers door deze persoonlijke gesprekken zo diep werden geraakt. Aan de vooravond van het verenigingsbesluit zijn deze avonden voor mij een teken van hoop. Ik besef dat het binnen de Hattemse context "een wonder" is dat we dit zo samen konden beleven.' In: *Idem*.
4. Verslag van ds. P.A. van den Berg, in: *Kerkleven in Oost-Gelderland, jrg. 62*, nr.10,27 februari 2004.
5. Zie o.a. E.S. Klein Kranenburg, *Leven uit de Bron, Confessioneel*, 20-11-2003; P. Rozeboom, *Leven uit de Bron, Westlandse Kerkbode*, nr. 45,28-11-2003;1. C. Schaeffer, *Om het hart van de zaak, Opbouw*, jrg. 45,02-02-2001;1. Dekker, *Leven uit de Bron, Opbouw*,jrg. 48, 09-01-2004. Hendriks, 1. (1995). *Terug naar de kern. Vernieuwing van de gemeente en de rol van de kerkeraad*. Kampen; Roest, H.P. de (2001). *Ik geloof het wel... Een onderzoek onder /50 kerkenraden en 56 oud-ambtsdragers naar verminderde participatie van oud-kerkenraadsleden aan de kerkdienst*. Onderzoeksrapport. Uitg. Landelijk Dienstencentrum Samen-op-Wegkerken.
6. Hendriks, 1., *Terug naar de kern*, 69.
7. *Idem*, 31.
8. *Idem*, 29.
9. Noorloos, M. (2001). Pleidooi voor spirituele kerkopbouwers, in K. Bras (red.), *Werken met spiritualiteit* (pp. 116-126). Kampen.
10. Het citaat komt uit Nouwen, H.1.M. (1997). *Een levende heenwijzing. Dienst en gebed in aandenken aan Jezus Christus* (p. 23). Kampen.
11. Zie M. Noorloos, Pleidooi voor spirituele kerkopbouwers (p. 121).